

Acil Uzaktan Öğretim'den Nitelikli Açık ve Uzaktan Öğrenme Uygulamalarına Geçiş Önerileri

Dr. Hakan GENÇ
MEB, Türkiye

Özet

Pandemi gibi kriz durumlarında uzaktan eğitim teknolojilerinin işe koşularak eğitime devam edilmesi yönündeki ani dönüşümle birlikte bir yandan eğitimin sürekliliği adına olumlu bir adım atılırken, diğer yandan hazırlıksız bir eğitim sürecini de dahil olunabilmektedir. İçeriğin sunumu, öğrenme materyallerinin oluşturulması, öğrenen/öğreten desteği ve etkileşimin sağlanması, gerekli teknolojik alt yapının temini, doğru teknolojinin seçimi, uzaktan ölçme ve değerlendirmenin gerçekleştirilmesi, dijital bölünmeye ilişkin önlemlerin alınması gibi süreçlere ilişkin plansız olma ve bu bağlamda gerçekleştirilebilecek planlamanın zaman alıcı olması, hayata geçirilen eğitim uygulamalarında nitelik sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla pandemi gibi krizlerin oluşturduğu kritik durumlarda, eğitimin sürekliliğinin sağlanması adına çözüm olarak işe koşulan uygulamalar iyi planlanmış, tüm dinamiklerinden yararlanılmış ideal bir Açık ve Uzaktan Öğrenme (AUÖ) yerine ani kararlarla hızlı çözümler üretilmeye çalışılan bir Acil Uzaktan Öğretim olabilmektedir. Buradan hareketle bu çalışmada, öncelikle Acil Uzaktan Öğretim ve AUÖ kavramları ayrıştırılmakta, sonrasında alanyazındaki çalışmalara dayanarak Acil Uzaktan Öğretim'in nitelikli AUÖ uygulamalarına dönüştürülebilmesine yönelik önerilere yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Acil Uzaktan Öğretim, Açık ve Uzaktan Öğrenme

Key Factors Enabling to Move from Emergency Remote Teaching to Quality Open and Distance Learning Practices

Abstract

Despite the fact that shifting to online teaching is an effective way to maintain education's continuity in critical situations which is caused by crises like pandemic, stakeholders in education may involve in ambiguous education process due to lack of preparedness for this new education model. Unpreparedness in this new education model in terms of delivering contents, creating learning materials, learner/faculty support, technological infrastructure,

choosing the best technology, digital divide and time-taking process to plan all these dimensions may result in quality problems in educational practices. Accordingly, in critical situations which is caused by crises like pandemic, educational practices pressed into service might not be quality Open and Distance Learning (ODL) which has its own dynamics and is well-planned system but Emergency Remote Teaching (ERT) which mostly depends on the spot decisions. Thus, in this study, the authors differentiate ODL from ERT first, and then address the key factors enabling to move from ERT to ODL, which were derived from the literature.

Keywords: Emergency Remote Teaching, Open and Distance Learning,

Giriş

Covid-19 pandemisiyle birlikte “yeni normal” olarak ifade edilen süreçte ve sonrasında yükseköğretimde hayata geçirilecek uygulamaların daha planlı ve yapılandırılmış çerçevede sunulan AUÖ uygulamalarına dönüştürülmesi gerekmektedir. (YÖK, 2020). Dolayısıyla yükseköğretim kurumlarının; a) öğrenenlerin öğretmenler ile iletişim sağlayarak bir dersi sürdürebilmesi ve tamamlayabilmesi için gerekli olan bilgiler nedir? b) iki yönlü bilgi akışı nasıl sağlanacak? c) mevcut durumda çevrimiçi öğrenme ile verilen ve verilemeyen dersler hangileridir? d) hangi dersler çevrimiçi ortamda tamamlanamaz? e) öğrenenlerin ve öğretmenlerin ihtiyaç duyacağı yazılım, donanımlar ve eğitimler neler? f) eğitimin sürekliliğinin sağlanmasında gerekli olan personel kim? g) nasıl bir alt yapı sağlanmalı, kim bu konuda görev üstlenmeli? h) öğrenen, öğretmen ve diğer görevlilerce plan nasıl uygulanmalı? ı) planın uygulamaya konulabilmesi için ne kadar zaman gerekli? gibi bir takım sorulara kriz öncesinde cevap arayarak bir beklenmedik durum planlaması oluşturmaları gerekmektedir (Mcguire, 2007, s. 5). Ancak olası krizlere ilişkin oluşturulacak beklenmedik durum planlamalarından önce, doğru kriz yönetimi gereği, gelecekteki olası krizler için sistemin iyileştirilmesi amacıyla, atlatılan krizdeki olumlu ve olumsuz uygulamalar gözden geçirilmelidir (Dayton, 2004, s. 165- 194). Bu bağlamda, deneyimlenen bir kriz durumu örneği olan Acil Uzaktan Öğretim sürecinde yaşanan sorunlar tespit edilerek bu sorunlara ilişkin çözüm önerilerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca yükseköğretim kurumlarının, kriz sonrası dönemde eğitimde nasıl bir dönüşüme gidileceği ve uzaktan eğitimin eğitim süreçlerinde nasıl daha etkili kullanılabileceği gibi değerlendirmelerde bulunarak, eğitim süreçlerinin tasarımında revizyona gitmesi gerekmektedir (Yükseköğretim Kalite Kurulu [YÖKAK], 2020a). Ancak bu dönüşüm süreci örgün eğitim hizmetlerinin olduğu gibi uzaktan eğitim ortamlarına aktarılması şeklinde algılanmamalıdır. Mevcut eğitim hizmetlerinin, AUÖ'nin güçlü yönleri ile harmanlanarak daha nitelikli bir duruma getirilmesi ve bu süreçlerin yapılandırılmasında

AUÖ'nin kendine özgü felsefesi ve dinamiklerinin de gözetilmesi daha doğru bir yaklaşım olacaktır (YÖKAK, 2020b). Buradan hareketle bu çalışmada, öncelikle Acil Uzaktan Öğretim ve AUÖ kavramları ayrıştırılmakta, sonrasında alanyazındaki çalışmalara dayanarak Acil Uzaktan Öğretim'in nitelikli AUÖ uygulamalarına dönüştürülebilmesine yönelik önerilere yer verilmektedir.

Açık ve Uzaktan Öğrenme ve Acil Uzaktan Öğretim

Covid-19 pandemisi nedeniyle geleneksel eğitimin kesintiye uğraması ile birlikte küresel çapta eğitimde bir dönüşüm yaşanmıştır. Yaşanan bu dönüşüm her ne kadar uzaktan eğitim, çevrimiçi öğrenme gibi kavramlarla açıklanmaya çalışılıyor olsa da hayata geçirilen uygulamalar alanyazında Acil Uzaktan Öğretim (Emergency Remote Teaching) olarak ifade edilmektedir (Bozkurt vd., 2020, s. 2; Hodges vd., 2020). İki kavram arasındaki farkların ortaya konulabilmesi için öncelikle AUÖ'nin tanımına odaklanılabilir. Moore ve Kearsley (2011, s. 2) AUÖ'yi; öğretimin öğrenmeden farklı bir yerde meydana geldiği, öğrenen ve öğretene arasındaki etkileşimin iletişim teknolojileriyle sağlandığı planlı öğrenme ve öğretimlerdir şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanımdan da hareketle, AUÖ'de her ne kadar öğrenen ve öğretene bir arada bulunma zorunluluğu olmasa da tamamen planlı bir öğrenme sürecinin varlığından söz edildiği görülmektedir. Acil Uzaktan Öğretim ise "eğitim-öğretimin yüz yüze devam edemediği kriz ya da acil durum süreçlerinde uzaktan öğretim çözümlerinin kullanılmasını" ifade etmektedir. Acil Uzaktan Öğretim'de geleneksel eğitim için tasarlanmış eğitim süreçlerinin bir kriz nedeniyle çevrimiçi ortama aktarılması söz konusudur (YÖKAK, 2020a). Bunun yanı sıra, ilgili alanyazın incelendiğinde AUÖ'nin; a) kuramsal temellere dayandığı, b) esnek ve alternatif öğrenme ortamları sunduğu, c) öğrenenlerin; yönetsel, akademik, teknik ve sosyal bağlamda gereksinimlerine yönelik destek hizmetlerini içerdiği, d) uzun yıllardır bilimsel araştırmalar yürütülen, kalite standartları geliştirilen bir disiplin olduğu e) ilgili uzman insan kaynağıyla sistematik bir yapı içerisinde tasarlandığı görülmektedir (Denic ve Zlatkovic, 2017, s. 32- 34; Eby, 2013, s. 46; Erdos, 1975, s. 1; Frantz ve King, 2000, s. 33-40; Holmberg, 1995, s. 28-3; Moore ve Kearsley, 2012, s. 19; Saba, 2013, s. 60-62; Simonson vd, 2015, s. 49); YÖKAK, 2020a). Diğer taraftan Acil Uzaktan Öğretim ise a) kriz anında alınan ani kararlarla eğitim sürekliliğini sağlama adına plansız öğretim uygulamalarının işe koşulduğu, b) esnek ve alternatif öğrenme ortamları yerine geleneksel sınıfın bire bir çevrimiçi ortama aktarıldığı, zorunlu ve geçici bir süreci ifade etmektedir (Hodges vd., 2020; YÖKAK, 2020a).

Acil Uzaktan Öğretim'den nitelikli Açık ve Uzaktan Öğrenme Uygulamalarına Geçiş

Covid-19 pandemisiyle birlikte içinde bulunulan “yeni normal” deki bir sonraki adımın Acil Uzaktan Öğretim'den nitelikli AUÖ uygulamalarına nasıl geçilebileceğinin ele alınması olduğu ifade edilebilir (Shattuck vd., 2020). Bu bağlamda alanyazında çeşitli çalışmaların yürütüldüğü ve öneriler sunulduğu görülmektedir.

Shattuck vd. (2020) EDUCAUSE bloğunda, Acil Uzaktan Öğretim'den nitelikli çevrimiçi öğrenmeye geçiş için beş öneri sunmaktadır. Çalışmada, Acil Uzaktan Öğretim'in; aslında geleneksel eğitim için tasarlanmış derslerin, nitelikli bir çevrimiçi öğrenmeye dönüştürülmesinin ne kadar zor olduğunu ortaya koyduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda yapılması gerekenlere ilişkin uzman görüşlerini ele alan araştırmanın sonuçlarına göre kurumların, çevrimiçi öğrenme konusunda tecrübesi ve yeterliliği olan yöneticilere, akademisyenlere ve personele çevrimiçi öğrenme uygulamaları ile ilgili stratejik kararların alınacağı toplantılara katılımları için çağrıda bulunması gerektiği belirtilmektedir. Çevrimiçi öğrenme deneyimine sahip bireylerce oluşturulan bu ekibin nitelikli bir çevrimiçi öğrenme için gerekli sonraki adımlara rehberlik edebileceği ifade edilmektedir. Ayrıca çevrimiçi öğrenme kaynaklarının ve birimlerinin dağıtık yapısının yönetim tarafından göz önünde bulundurulması; bilgi teknolojileri, kütüphane, erişilebilirlik ofisi gibi tüm destek birimlerindeki ve ilgili diğer bölümlerdeki çevrimiçi öğrenme uzmanlarının birbirleriyle iletişim içerisinde olduğu bir ağ oluşturulabileceği belirtilmektedir. Bu süreçte akademisyenlerin derslerini çevrimiçi öğrenmeye uygun şekilde tasarlayabilmeleri ya da uyarlayabilmeleri için öğretim tasarımcılarının desteğinin önemli olduğu vurgulanmaktadır. Kalite güvencesi bağlamında hali hazırdaki başarılı uygulamaların neler olduğu tespit edilerek, bu noktadan hareketle eksikliklerin giderilmeye başlanması ve akademisyenlerden, öğrenenlerden ve personelden geri bildirim alınarak uygulamaların sürekli bir şekilde niteliğinin artırılması gerektiği ifade edilmektedir. Bunların yanı sıra, yöneticilerin yeni kurumsal normalin ne olacağı ve yeni normalin getireceği değişiklikler bağlamında öğrenen ve öğretenlere destek olması gerektiği, mevcut Acil Uzaktan Öğretim sonra erdikten sonra birçok kurumun nitelikli bir çevrimiçi öğrenme tasarımı için yeni stratejik yollara başvuracağı ifade edilmektedir. Kurum yöneticilerinin, tasarım süreçlerinin yönetiminde, çevrimiçi öğrenmenin öğrenen ve öğretenler açısından yeni beceriler gerektirdiği bilinciyle hareket etmeleri gerektiği belirtilmektedir. Dolayısıyla çevrimiçi öğrenen oryantasyonu tasarlanıp uygulanması, öğrenme yönetim sistemi eğitimleri verilmesi ve öğretenlerin çevrimiçi öğretim ve tasarıma yönelik desteklenmesi gerektiği ifade edilmektedir.

4th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

Çevrimiçi eğitimde kaliteyi artırmayı amaçlayarak standartlar ortaya koyan küresel bir organizasyon olan *Quality Matters*, Covid-19 pandemisi sürecinde, *Acil Uzaktan Öğretim Kontrol Listesi* oluşturmuştur. Kontrol listesi, yüz yüze eğitimden uzaktan eğitime geçici süreyle yaşanan ani dönüşüm sürecinde yükseköğretim bağlamında uygulanabilecek stratejileri ve önerileri üç bölümde ele almaktadır (MarylandOnline, 2020):

1. Başarı için hazırlanma

- a) Öncelikle öğrenenlere yüz yüze eğitime kıyasla çevrimiçi ders yapısının ne tür bileşenleri olduğu ifade edilmelidir ve bu bileşenler tanıtılmalıdır. Bu bağlamda öğrenenin ödevlere nereden ulaşacağı, ödev gönderimini nasıl gerçekleştireceği, senkron/asenkron içeriklere nasıl erişim sağlayabileceği gibi temel süreçlere ilişkin yönergeler sağlanmalıdır.
- b) İletişim ve etkileşim unsurları ele alınmalıdır. Örneğin; öğretene-öğrenen, öğrenen-öğrenen iletişiminin ne tür yöntemlerle sağlanabileceği, derse ait senkron ve asenkron içeriklerin neler olduğu, çevrimiçi bir ortamda etkileşimden beklentinin ne olduğu açıklanmalıdır.
- c) Derste neyin, ne zaman bekleneceği öğrenenlere açıklanmalıdır. Örneğin ne zaman ödev alınacağı, geribildirim ve notlandırmanın ne zaman yapılacağı öğrenenlere açıkça ifade edilmelidir.
- d) Ödev ve dönem sonu notlarına nasıl erişim sağlanacağı öğrenenlere açıklanmalıdır.
- e) Ödev teslimi süresinde bir değişiklik yaşanması, sınav uygulamalarında değişikliği gidilmesi gibi kurumsal olarak izlenen politikalarda ya da bir ders kapsamındaki uygulamalarda herhangi bir değişim söz konusu ise öğrenenlere en kısa sürede açıklanmalıdır.
- f) Ders için minimum teknoloji gerekliliklerinin ne olduğu açıklanmalıdır. Kullanılacak yazılımlara ilişkin erişim bağlantısı desteği sağlanmalıdır. Teknik bağlamda sunulan desteğin kapsamı ve bu desteğe nasıl ulaşılacağı açıklanmalıdır. Yeterli teknolojiye sahip olmayan öğrenenlere yönelik alternatifler geliştirilmelidir.
- g) Akademik destek, teknik destek, öğrenen destek ofisi, kütüphane gibi hizmetlere ilişkin iletişim bilgileri sağlanmalıdır.
- h) Kurumun erişilebilirlik ofisi iletişim bilgileri sağlanmalı ve öğrenme materyallerinin erişilebilirliği açısından desteğe ihtiyacı olan özel gereksinimli öğrenenlere karşı duyarlı olunmalıdır.

2. Öğrenenlere ve öğrenmeye rehberlik etme

- a) Öğrenenlerin kendilerini tanıtmaları, çevrimiçi tartışmalarda yer almaları teşvik edilerek topluluk bilinci oluşturulmalıdır. Senkron oturumlar, asenkron tartışma grupları

4th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

ve iş birliklerine olanak sağlayan yazılımlardan yararlanılarak öğrenenlerin sosyal bulunurluklarını oluşturmalarına destek olunmalıdır.

b) Öğrenenlere ilgili haftada hangi materyalleri kullanacakları ve bu materyallerin öğrenme amaçlarıyla olan ilişkisi ve önemli kısımları açık bir şekilde ifade edilerek, öğrenenlerin materyale karşı ilgisi artırılmalıdır.

c) Yapılacak aktivitelerin ve ödevlerin öğrenme amaçlarıyla ilişkisi açıklanmalıdır. Ödevler; dereceli puanlama anahtarları veya ödevin ne olduğunu, amacını, süresini, formatını, değerlendirme kriterlerini ortaya koyan yönergeler ile açıkça ifade edilmelidir.

d) Önemli bir etkileşim ögesi olan geribildirim öğrenene zamanında verilmelidir. Quizler, tartışma grupları vb. yöntemlerle biçimsel değerlendirmeler yapılarak, düzey belirleyici değerlendirmelerden önce öğrenme sürecine ilişkin öğrenen geri bildirim alınmalıdır.

3. Yeni bir ortamda etkili öğretim

a) Öğrenenlere; video kayıtlar ile asenkron, web konferansı ile senkron geri bildirimler sunulabilir. İçeriğin sunumunda da video gibi çoklu ortamlardan yararlanılabilir. Video kayıtları 10 dakikadan uzun olmayan parçalara bölünerek sunulmalıdır.

b) Her hafta için öğrenme materyallerini ve ödevlerini içeren dosyalar organize edilerek öğrenenin izlemesi gereken süreç netleştirilmeli ve kolaylaştırılmalıdır. Aynı zamanda ilgili hafta ve o haftaya ait materyallerin ve ödevlerin hangi öğrenme amacına hizmet ettiği açıklanmalıdır.

c) Google Doküman gibi iş birliği sağlayan, Zoom, Skype, Webex gibi senkron iletişim sağlayan ve blog, tartışma grupları gibi asenkron iletişim sağlayan araçlar ile öğrenen-öğrenen, öğretene-öğrenen, öğrenen-içerik etkileşimini organize edilerek aktif öğrenme ortamı oluşturulmalıdır.

d) Verilerin korunması ve gizliliği için en iyi seçenek kurumsal öğrenme yönetim sistemleri üzerinden öğrenme sürecinin yürütülmesidir. Bunun dışında bir süreç izlenilmesi durumunda öğrenenlere verilerin korunması ve gizliliğine yönelik bilgi sağlanmalıdır.

e) Creative Common Lisanslı içeriklerin kullanımına yönelinmeli, Adil Kullanım ve telif haklarıyla ilgili bilgi edinilmelidir.

Acil Uzaktan Öğretim'den nitelikli AUÖ politikalarına geçilmesi bağlamında gerçekleştirilen çalışmalardan bir diğeri *Yükseköğretimde Pandemi Sonrasına Yönelik Açık ve Uzaktan Öğrenme Politikaları* çalıştaydır. Çalıştayın amacı; pandemi dönemindeki uygulamalar, deneyimler, beklentiler ve uzaktan eğitim alanındaki yenilikçi yaklaşımlardan

4th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

hareketle yükseköğretime yönelik AUÖ politikası oluşturmaktır. Çalıştay raporunda, 34 yükseköğretim kurumundan katılan toplam 54 yöneticinin görüşleriyle elde edilen önerilerin 10 maddede ifade edildiği görülmektedir (Karaman vd., 2021, s. 14-16). İlgili maddelere aşağıda yer verilmektedir.

- 1- Uzaktan eğitimde akreditasyonun işletilmesi, çeşitli üniversiteden ders alma ve kredi transferi olanaklarının oluşturulması
- 2- Uzaktan program açma kriterlerinin açıkça belirlenmesi ve uluslararası programların, üniversite ihtisasına uygun programların ve teknik eleman yetiştiren programların önceliklendirilmesi
- 3- Ölçme ve değerlendirmede ağırlıklı olarak süreç değerlendirmeye odaklanılması, bölümler bazında; değerlendirme yöntemleri, çevrimiçi sınav kuralları, uygulamaların değerlendirilmesi gibi temaları kapsayan bir ölçme değerlendirme planının oluşturulması
- 4- Yükseköğretim kurumları arasında iş birliğine gidilerek ortak program/materyal havuzu ve akademisyen değişimi gibi uygulamaların teşvik edilmesi
- 5- Akademisyenlere; dijital materyal geliştirme, öğretim metotları, ölçme ve değerlendirme ve dijital okuryazarlık gibi bağlamlarda devamlı hizmet içi eğitim sağlanması ve bu eğitimlerin sertifikalandırılması, öğrenen destek hizmetlerinin çeşitlendirilmesi
- 6- Uzaktan eğitimin, pandemi sürecindeki Acil Uzaktan Öğretim uygulamaları ile eş değer görülmesinin önüne geçilmesi. Bu bağlamda, yükseköğretim kurumlarının uzaktan eğitim vizyonu geliştirmesi, uzaktan öğreticilik formasyonun ve sertifikalandırmanın yaygınlaştırılması
- 7- Uzaktan eğitim merkezlerinin alanda araştırmalar yürüten ve insan kaynağı yetiştiren yönü de bulunan bir yapıda revize edilmesi, merkezlere akademisyen işe alımı gerçekleştirilmesi, birimler arasında eş güdümün uzaktan eğitim komisyonlarınca sağlanması
- 8- Kişisel verilerin korunması ve fikri mülkiyet hakları ile ilgili yönergeler hazırlanması, yükseköğretim kurumlarının kendi çatıları altında uzaktan eğitim uygulama çerçevesi oluşturması, uzaktan eğitim usul ve esaslarının güncellenmesi ve Acil Uzaktan Öğretim ve Uzaktan Eğitim gibi kavramların ayrıştırılarak uygulama farklılıklarının ortaya konulması

4th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

9- Öğrenme sistemleri üzerinde açık ders materyali paylaşılması hususunda akademisyenlerin özendirilmesi, ders materyallerinin oluşturulmasında belirli kriterlere dikkat edilmesi, açık derslerin akredite edilebilmesi, açık ders malzemesi sunan merkezi yapıların oluşturulması

10- Karma/harmanlanmış öğrenmenin yaygınlaştırılması, bu uygulamalarının benimsenmesi bağlamında akademisyenlerin özendirilmesi

YÖK (2020) *Küresel salgında yeni normalleşme süreci* ve YÖK (2021) *Küresel salgında eğitim ve öğretim süreçlerine yönelik uygulamalar rehberi* kitapçıklarında uzaktan öğretim uygulamaları, uygulamalı eğitimler, ölme ve değerlendirme uygulamaları başlıklarında pandemi sonrası yeni normale ilişkin eğitsel süreçler bağlamında öneriler sunmaktadır.

Uzaktan öğretim uygulamaları bağlamında; öncelikle öğrenci sayısı ve altyapı olanakları gözetilerek teorik eğitimlerin ve uygulamalı eğitimlerin destekleyici boyutlarının uzaktan eğitimle verilebilecek şekilde tasarlanması, Acil Uzaktan Öğretim ve Uzaktan Eğitim kavramlarının ayrıştırılması, ilerleyen süreçte karma öğretim modeline ağırlık verilmesi, yüz yüze derslerdeki etkinliklerin belirli bir bölümünün çevrimiçi gerçekleştirilmesi, ters yüz öğrenme gibi öğrenen merkezli öğretim metotlarından yararlanılması, senkron canlı derslerin yanı sıra asenkron aktivitelere de ağırlık verilmesi, ders materyallerinin zenginleştirilmesi, ders içeriklerinde teknik ve eğitsel standartlar geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılması, çevrimiçi ders materyalleri üretimi bağlamında akademisyenlerin teşvik edilmesi, telif hakları gibi hususlarda bilgilendirmelerde bulunulması önerilmektedir. Bunların yanı sıra; öğrenenlerin de içerik oluşturarak paylaşmasına olanak sağlayan platformların oluşturulması, uzaktan eğitim için gerekli teknik altyapının, öğrenme yönetim sistemleri ve canlı ders sistemlerinin gereksinimlere cevap veren ölçüde temin edilerek geliştirilmesi, uzaktan eğitim süreçlerinde gerçekleştirilen senkron derslere ilişkin kayıtların ve diğer e-öğrenme malzemeleri içeriklerinin izinsiz paylaşımının kişisel verilerin ve özel hayatın gizliliğinin korunması kanununu ihlal edeceği bilgisinin öğrenenlerle paylaşılması, uzaktan eğitim sisteminde kullanılmak üzere yerli yazılımların geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılması, Öğrenme Yönetim Sistemleri, senkron ders yazılımları ve öğrenci bilgi sistemlerinin entegre edilerek merkezileştirilmesi, akademisyenlere uzaktan eğitimin yürütülmesi bağlamında hizmet içi eğitimler sunulması ve sertifikalandırma yapılması, kurumlarda uzaktan eğitim bağlamında organizasyon yapısı oluşturulması, uzaktan eğitim merkezlerinin öğrenenlere ve öğretmenlere teknik destek sunma, akademisyenlere hizmet içi eğitim sağlama ve uzaktan eğitimde alanında araştırmalar yapma gibi fonksiyonları bulunan bir yapıda organize edilmesi önerilmektedir. Ayrıca üniversiteler tarafından üretilen dijital ders içeriklerinin açık erişime

4th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

sunulması amacıyla 2020 yılında YÖK tarafından oluşturulan bir proje olan *YÖK Dersleri Platformu*'nun, üniversitelerin sağlayacağı Kitlelesel Açık Çevrimiçi Dersler ile de desteklenerek daha zengin yapıda bir açık eğitim kaynağına dönüştürülmesi, psikolojik danışmanlık ve mesleki danışmanlık hizmetleri, sosyal aktiviteler, sergiler vb. gibi ders haricindeki etkinlik ve hizmetlerin de planlanarak çevrimiçi sunulması, özel gereksinimli öğrenenlerin gereksinimlerine yönelik akademik, teknik, sosyal, yönetsel bağlamlarda destek sağlanması önerilmektedir. Tüm bunlara ek olarak, pandemi sürecinin yanı sıra örgün eğitim sürecinde derslerin %40'a kadarının uzaktan eğitimle verilebileceği yönünde karar alındığı da görülmektedir

Uygulamalı eğitimler bağlamında, derslerin olabildiğince küçük gruplar ile yüz yüze yapılabileceği ve bu süreçlerin çevrimiçi ortamda proje, sunum, vaka analizi, ödev gibi unsurlarla desteklenerek harmanlanmış öğrenme uygulamalarının işe koşulabileceği ifade edilmektedir.

Ölçme değerlendirme bağlamında; ilgili derse ilişkin değerlendirme yöntemi, notlandırma kriterleri gibi bilgilerin dönem başında öğrenenler ile paylaşılması, çevrimiçi test şeklindeki sınavlarda açık uçlu sorulara da yer verilmesi, ödev/proje gibi değerlendirme yöntemlerinde puanlama sisteminin sürecin başında öğrenenlerle paylaşılması ve ödevlerin intihal yazımlarıyla taratılması, öğrenenler ve öğretmenler için çevrimiçi sınav kılavuzu oluşturulması, çevrimiçi sınav oryantasyonu yapılması, sınavlarda kimlik bilgileri kontrolüne yer verilmesi ve yeterli süre tanınması, mümkünse e-öğrenme malzemeleri kullanımı, etkileşimli aktivitelere katılım gibi analitiklerin farklı oranlarda değerlendirmeye dahil edilmesi, ölçme değerlendirme alan uzmanlarıyla işbirliğine gidilmesi, üniversite/birim bazında ölçme değerlendirme çerçevesi oluşturularak uygulamalara belirli bir standart getirilmesi, çevrimiçi sınav güvenliği seviyelerinin tanımlanması, öğrenene geri dönüt verebilecek yazılımların kullanılması önerilmektedir. Ölçme değerlendirme politikası olarak vize final gibi sınavların yanı sıra süreç değerlendirmesine ve görev tamamlama gibi öğrenme analitiklerine ağırlık verilmesi tavsiye edilmektedir.

YÖKAK (2020b) tarafından pandemi döneminde 156 yükseköğretim kurumu tarafından hazırlanan *Uzaktan eğitimde kalite güvencesi ek raporları* incelenmiştir. Öğrenme ortam ve kaynakları, öğretim yöntem ve teknikleri, ölçme ve değerlendirme sistemi ve sınav güvenliği tedbirleri, ölçme ve değerlendirme yöntemleri ve öğretim yetkinlikleri başlıklarında yükseköğretim kurumlarında hayata geçirilen uygulamaların kalitesi değerlendirilmiştir.

Öğrenme ortam ve kaynakları bağlamında raporda, kurumlar tarafından en çok kullanılan ilk sekiz öğrenme yönetim sistemi ve ders araçlarının; Moodle (%26, 28), özgün ÖYS (%25), Microsoft Teams (%18,59), ALMS (%16, 03), Zoom (%16, 03), Perculus (11, 54), BigBlueButton (%10, 9) ve özgün sınav otomasyon sistemi (%8, 97) olduğu

belirtilmektedir. Kurumların daha çok açık kaynak kodlu yazımları, bu yazılımlar üzerinden uyarlanmış sistemleri ya da hazır temin edilen ücretli sistemleri kullandığı ifade edilmektedir. Bu bağlamda raporda yapılan değerlendirmede, kullanılan sistemlerin ihtiyacın karşılanması noktasında yetersiz kaldığı, dolayısıyla kurumsal bazda ihtiyaçlara cevap verebilecek nitelikte özgün öğrenme yönetim sistemlerinin geliştirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca öğrenme yönetim sistemleri ile kurumlara ait diğer bilgi yönetim sistemlerinin entegre edilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda, kurumların sadece %26, 49'unun halihazırda ilgili entegrasyonu sağladığı belirtilmektedir. Bunların yanı sıra, öğrenme kaynağı çeşitliliğinin daha çok dijital metin video, sunum, ses kaydı, ders notu ekseninde şekillendiği simülasyon, animasyon, artırılmış ve sanal gerçeklik gibi öğrenen içerik etkileşimini daha da artıracak kaynakların zenginleştirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Raporda, öğrenme kaynakları erişim desteği; kütüphane, teknik destek, donanım/yazılım/internet desteği (öğrenen için), yazılım ambarı, içerik üretme/e-öğrenme malzemesi geliştirme araçları (öğreten için), nesne ambarı ve öğrenene istek üzerine basılı materyal sağlama bağlamında ele alındığı görülmektedir. Erişim desteği oranının (%20, 9) öğrenme kaynakları oranı (%79,8) karşısında oldukça düşük kaldığı, erişim desteğinin iyileştirilmesi gereken bir bileşen olarak öne çıktığı belirtilmektedir. Öğrenme kaynağı ve erişimi desteğini kurumların %60'ının niceliksel ve niteliksel açıdan uygun olarak sağladığı, %36'sının bu bağlamda planlamaya sahip olduğu, %4'ünün ise gerekli öğrenme kaynağına sahip olmadığı ifade edilmektedir.

Raporda, öğretim yöntem ve teknikleri, eğitim türü ve etkileşim kanalları ve öğretim strateji ve yöntemleri olmak üzere iki başlık altında ele alınmaktadır. Etkileşim kanalları bağlamında, kurumların %54'ünün senkron dersler, %20'sinin senkron dersler ve asenkron etkinlikler, %11'inin senkron dersler, asenkron etkinlikler ve öğrenen-öğrenen etkileşimi ortamları, %9'unun senkron dersler, asenkron etkinlikler, öğrenen-öğrenen ve öğrenen-öğreten etkileşimi ortamları ve %6'sının senkron dersler, asenkron aktiviteler ve öğrenme toplulukları sağladığı ifade edilmektedir. Buna bağlı olarak senkron derslerin, asenkron aktiviteler, öğrenme toplulukları ve sosyal etkileşim sağlayan çeşitli yapılar ile desteklenmesi gerektiği belirtilmektedir. Öğretim strateji ve yöntemleri bağlamında ise öğretim yöntemi olarak öğrenci merkezli yöntemlerin (%71) öğretmen merkezli yöntemlere (%29) oranla daha yoğun kullanıldığı ifade edilmektedir. Ancak bu sonucun kurumların kendi öz değerlendirme raporlarından edinilmiş olduğu, dolayısıyla gerçekçiliğinin sorgulanabilir olduğu da belirtilmektedir. Öğreten merkezli öğretim yöntemlerinden en fazla sunum ve anlatımın, öğrenci merkezli yöntemlerden ise en fazla proje temelli öğrenme, tartışma ve ters yüz öğrenmenin işe koşulduğu ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra, kurumların %8'inde öğrenci merkezli yaklaşımlara yer verilmediği ve sadece %2'sinde öğrenci merkezli yaklaşımların izleme ve geliştirme çalışmalarının yapıldığı belirtilmektedir.

4th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

Ölçme ve değerlendirme sistemleri bağlamında raporda; kurumların %42'sinin tek bir ÖYS'nin sunduğu ölçme değerlendirme fonksiyonlarını kullandığı, %32'sinin birden fazla ÖYS'nin ölçme değerlendirme fonksiyonlarından yararlandığı, %21'inin ÖYS fonksiyonlarının yanı sıra diğer dijital araçlardan da yararlandığı, %5'inin kendine ait bir uzaktan ölçme sistemine sahip olduğu, %15'inin ise herhangi bir uzaktan ölçme değerlendirme sistemine sahip olmadığı ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra kurumların %58'inde uzaktan ölçme değerlendirmenin planlı ve bütün programları kapsayan bir yapıyı barındırdığı ancak bu bağlamda izleme ve iyileştirme çalışmaları olan kurum sayısının oldukça düşük olduğu (%1) ifade edilmektedir. Sınav güvenliği bağlamında ise kurumların çeşitliği önlemler aldığı belirtilmektedir. Bu önlemler; ödev, e-portfolio vb. gibi alternatif değerlendirme yöntemlerinden yararlanma, soru bankası oluşturarak soru çeşitliliği sağlama, kişiselleştirilmiş sınav yapma, sınav ekranı haricinde sekme açma engelleyici yazılımlar kullanma, ödevle değerlendirmelerde intihal programlarını kullanma, öğrenenlere ölçme değerlendirmede sınav güvenliğine uygun davranacağına ilişkin onay ve beyan formu sunulması, geçilen soruya geri dönülememesi, zaman sınırı konulması, sınır sayıda giriş hakkı tanınması, kimlik kontrolünün sağlanması, sınav içeriğinin kopyalanamaması, çeşitli yazılımlar aracılığıyla canlı sınav gözetmenliği, yapay zeka ile sınav gözetmenliği, log kayıtlarının tutulması, cihaz ayarları değişiminin sınırlandırılması, eş zamanlı olarak farklı oturumlardan girişin engellenmesi, üçüncü parti yazılım kullanımının önüne geçilmesi, IP kısıtlaması getirilmesi şeklinde ele alınmaktadır. İlgili kimi uygulamaların kullanımları ile ilgili olarak kurumların %28'sinin soru bankası oluşturduğu, %11,2'sinin ödev/performans değerlendirmesi yaptığı, %8, 4'ünün intihal yazılımı ve kişiselleştirilmiş sınavdan yararlandığı, %5, 6'sının canlı gözetmen eşliğinde sınav uyguladığı ifade edilmektedir. Bu uygulamalara kıyasla daha az kurum tarafından kullanılan uygulamalardan bazılarının ise üçüncü parti yazılımların kullanımının önüne geçilmesi ve yapay zeka ile sınav gözetmenliği (%0, 4), IP kısıtlaması getirilmesi, öğrenenlere ölçme değerlendirmede sınav güvenliğine uygun davranacağına ilişkin onay ve beyan formu sunulması ve cihaz ayarları değişiminin sınırlandırılması (%0, 8), eş zamanlı olarak farklı oturumlardan girişin engellenmesi ve sınav içeriğinin kopyalanamaması (%1, 6), e-portfolio değerlendirme (%2), sınav giriş hakkı kısıtlaması (%2, 4) ve elektronik kimlik kontrolü (%2, 8) olduğu görülmektedir.

Ölçme ve değerlendirme yöntemleri bağlamında raporda, öğrenen merkezli ölçme değerlendirme yöntemlerinin kullanım oranının (%34), geleneksel yaklaşımlara kıyasla (%66) daha düşük olduğu belirtilmektedir. En çok kullanılan geleneksel ölçme değerlendirme yöntemlerinin; çoktan seçmeli sınavlar, ödevler ve açık uçlu sınavlar olduğu, en çok kullanılan öğrenen merkezli ölçme değerlendirme yaklaşımlarının ise proje, performans ödevi ve grup

4th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

ödevi olduğu ifade edilmektedir. İlgili ölçme değerlendirme yönteminin seçimi bağlamında kurumların %20'sinin öğretim elemanlarına/üyelerine özerklik tanıdığı belirtilmektedir. Ayrıca kurumların yalnız %10'unun öz değerlendirme raporlarında, özel gereksinimli öğrenenler için yapılandırılmış sınav ortamlarına değindiği ifade edilmektedir. Dolayısıyla öğrenen merkezli ölçme değerlendirme yaklaşımlarının kullanımı, öğretim elemanlarına/üyelerine ölçme değerlendirme yöntemi seçiminde özerklik tanınması, özel gereksinimli öğrenenlere ilişkin sınav ortamlarının yapılandırılması güçlendirilmesi gereken hususlar olarak ele alınmaktadır. Bunların yanı sıra, öğrenci merkezli ölçme değerlendirme uygulamalarını izleme ve geliştirilmeye yönelik çalışmalar yapan kurum oranının (%2) oldukça düşük olduğu belirtilmektedir.

İlgili raporda öğretim yetkinlikleri bağlamında; öğretim elemanlarının uzaktan/karma öğretim yetkinliklerinin artırılması için hizmet içi eğitimler sağlanması (%78) ya da materyal, kılavuz gibi doküman sağlanması (%22) şeklinde uygulamalara gidildiği belirtilmektedir. Ayrıca kurumların %57'sinin öğretim elemanlarının uzaktan eğitim yeterliliklerini geliştirmelerine yönelik halihazırda uygulamaları olduğu, bir bölümünde bu bağlamda planlamalar olduğu (%32), bir bölümünde ise herhangi bir planlama da olmadığı (%9) ifade edilmektedir. Bunların yanı sıra, yetkinliklerin artırılmasına dönük uygulamaların çoğunlukla bir defaya özgü yapıldığı, bu bağlamda sürekliliğin sağlanmasının geliştirilmesi gereken bir yön olarak öne çıktığı ifade edilmektedir. Uzaktan/karma eğitim süreçlerine ilişkin geliştirilmesi gereken hususların öğrenen merkezliyeti, etkileşim, planlama, motivasyon, bağlanma, kişiye özgülük, geri dönüt alma ve çeşitlilik gibi unsurlar çerçevesinde ele alınması gerektiği belirtilmektedir.

YÖKAK (2020c) pandemi döneminde yükseköğretim kurumlarına rehberlik etmek amacıyla nitelikli bir AUÖ'nin bileşenlerini ve bu bileşenlerin kapsamını ele alan bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmada nitelikli AUÖ'nin; uzaktan eğitim politikası, altyapı olanakları, erişim durumları, kullanım yeterlikleri, eğitim-öğretim süreçleri, uzman insan kaynağı, destek hizmetleri ve bilgi güvenliği ve etik olmak üzere sekiz bileşenden oluştuğu ifade edilmektedir. Kurumun öncelikle neyin amaçlandığını belirten bir uzaktan eğitim politikasına sahip olması gerektiği ifade edilmektedir. *Altyapı ve erişim olanakları* bağlamında; uzaktan eğitim sisteminin tesis ve altyapı olanakları ve öğretim ortam ve araçları alt bileşenleri yer almaktadır. Uzaktan eğitim sisteminin tesis ve altyapı olanaklarını; sunucular, bilgisayarlar, veri merkezleri gibi donanımlar; veri tabanları, öğrenme yönetim sistemleri, videokonferans sistemleri, öğrenen bilgi sistemleri gibi yazılımlar; internet bağlantı kalitesi gibi ağ kaynakları oluşturmaktadır. Öğretim ortam ve araçlarını ise öğrenme yönetim sistemleri, senkron ders araçları, içerik geliştirme ortam ve araçları, ölçme ve değerlendirme yapıları, yönetsel araçlar, öğrenen hizmeti altyapıları ve kütüphane ve kaynak hizmetleri oluşturmaktadır.

4th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

Öğrenme Yönetim Sistemleri: Üzerinde öğrenenlere ilişkin bilgilerin saklanması, öğretene boyutunda içerik oluşturma/yapılandırma, ders oluşturma, ödev verme, dönüt sağlama gibi süreçlerin, öğrenen boyutunda ise organize edilmiş ders içeriklerine erişim, derse katılma, ödev yükleme gibi süreçlerin işe koşulması, sınavların hazırlanması ve tatbiki ve tüm süreçlere ilişkin çeşitli raporların oluşturulması gibi uygulamalar gerçekleştirilebilmektedir.

Senkron ders araçları: Öğrenen ve öğretene eş zamanlı olarak bir araya gelebilmesine ve çift yönlü etkileşime olanak sağlayabilmektedir.

İçerik geliştirme ortam ve araçları: Kurum temelli hizmetlerle ya da web 2. 0 araçları gibi daha kişisel tercihler doğrultusunda içerik geliştirme olanağı sunan araçlarla etkileşimli ders materyalleri oluşturulabilmektedir.

Ölçme ve değerlendirme yapıları: AUÖ'de ölçme ve değerlendirme anlayışı içerisinde sürekli değerlendirme etkinlikleri yer almaktadır. Ödev, proje, portfolyo gibi süreç odaklı değerlendirmelerin yanı sıra öğrenme yönetim sistemleri üzerinden gerçekleştirilebilen çevrimiçi sınavlar gibi sonuç odaklı değerlendirmelerin yapılabilmesi de söz konusudur.

Yönetimsel araçlar ve öğrenen hizmeti altyapıları: Bilgi sistemleri, veri tabanları gibi öğrenen-öğreten-uzaktan eğitim sistemi etkileşimine olanak tanıyan unsurlar yönetimsel araçları ifade ederken; danışmanlıklar, öğrenen kulüpleri gibi unsurlar öğrenen hizmeti altyapılarını ifade etmektedir.

Kütüphane ve kaynak hizmetleri: Öğrenme kaynaklarının bir yerde toplanıp depolanarak kullanıma sunulmasıyla oluşan nesne ambarlarını ve çevrimiçi kütüphane hizmetlerini ifade etmektedir.

Bir diğer bileşen olan *kullanım yeterlikleri* iki boyutlu ele alınmaktadır. Uzaktan eğitim sisteminin kullanıcılar açısından basit ve kullanışlı olması yeterliklerin bir boyutunu oluştururken, öğretmenlerin uzaktan eğitim teknolojilerini kullanabilme ve pedagojik olarak uzaktan eğitim ilkelerini uygulayabilme becerileri diğer bir boyutu oluşturmaktadır. *Öğrenme-öğretme* bileşeni uzaktan eğitimin yüz yüze eğitimden farklılaşan dinamiklerinin olduğunu dolayısıyla öğrenme süreçlerinde öğrenen merkezli yaklaşımların nasıl hayata geçirilebileceğine ilişkin soruların cevaplanmasını ifade etmektedir. *Uzman insan kaynağı ve destek hizmetleri* bileşenleri; öğretim teknolojisi uzmanı, bilişim teknolojisi uzmanı gibi insan kaynağının varlığını ve öğrenen-öğreten gereksinimlerini karşılayacak tüm hizmetlerin sunumunu ifade etmektedir. *Bilgi güvenliği ve etik* bileşeni; uzaktan eğitim sistemi paydaşları olan öğrenen, öğretmen, ve kurum arasındaki etkileşim sonucu oluşan verinin saklanması, paylaşılması, kişisel verilerin gizliliği, etik gibi hususların göz önünde bulundurulması bu bağlamda bir yapılandırılmaya gidilmesini ifade etmektedir.

4th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

YÖKAK (2020a), (2020c) ve (2020d) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda, nitelikli AUÖ'ye ilişkin bir takım önerilere de yer verilmektedir. İlgili öneriler, araştırmacı tarafından uzaktan eğitim bileşenleri olan *yönetim, öğrenme, etkileşim, teknoloji, değerlendirme* bağlamında sınıflandırılarak sunulmaktadır (Eby, 2013; Moore ve Kearsley, 2012).

Yönetim

- a) Kurumlar, ilgili paydaşların katılımıyla, genel eğitim öğretim ilkeleriyle paralellik gösteren, gerçekleştirilebilir hedefler içeren bir uzaktan eğitim politikası oluşturmalıdır. Yüz yüze eğitimdeki süreçler ve amaçlanan çıktılar uzaktan eğitim için de geçerli olmalıdır.
- b) E-öğrenme malzemesi oluşturma, ders tasarımı, ÖYS kullanımı gibi konularda öğretenlere destek olmak amacıyla ekipler oluşturulmalıdır.
- c) Pasif, destekleyici, artırılmış, etkileşimli ve süreleyici katılım olarak 5 aşamada kategorize edilen *öğrenen katılımı ve etkinliği* bağlamında kurumlar nerede olduğunu belirlemeli ve buna bağlı olarak sonraki aşamalara yönelik gelişim planlaması yapmalıdır.
- d) Yeterli insan kaynağı, teknoloji ve fiziki binalar temin edilmelidir.
- e) Uzaktan eğitim süreçlerinin koordinasyonunun sağlanması, uzaktan eğitim süreçleri bağlamında hizmet içi eğitimlerin sunulması, öğrenen ve öğretenlere teknik destek sağlanması gibi faaliyetleri yürüten bir uzaktan eğitim merkezi oluşturulmalıdır. Merkezin internet, telefon gibi çeşitli kanallar aracılığıyla erişilebilirliği sağlanmalıdır.
- f) Öğretim stratejilerini belirleme, e-öğrenme malzemelerini geliştirme, senkron/asenkron ders yapılandırma, ölçme değerlendirme yöntemlerini belirleme süreçlerinde öğrenen merkeziliğinin benimsenmesi ile ilgili olarak eğitimcilerin eğitimi sağlanmalıdır. Bu eğitimler süreklilik arz etmelidir.
- g) Uzaktan eğitim teknolojileri ve bu teknolojilerin kullanımı ile ilgili olarak eğitimcilerin eğitimi sağlanmalıdır. Bu eğitimler süreklilik arz etmelidir.
- h) Uzaktan eğitimin tüm süreçlerinin yapılandırılmasında öğrenen merkezliliğinin benimsenmesine ilişkin öğretenlerin yanı sıra öğrenenler ve yöneticiler gibi diğer paydaşların da bakış açısı kazanmaları sağlanmalıdır
- i) İnternet erişimine ve ilgili teknolojilere sahip olma olanağının ve uygun zaman planlamasının öğrenenlere göre farklılık gösterebileceği göz önünde bulundurularak uzaktan eğitim hizmetlerinin sunumunda alternatifler yaratılmalıdır.
- j) Uzaktan eğitim sürecinde elde edilen verilerin nasıl saklanacağı, ne durumda ne amaçla hangi miktarda paylaşılacağı, kişisel verilerin gizliliğinin nasıl temin edileceği ve etik kuralların ne olduğu ifade edilmelidir.

Öğrenme

- a) Eğitim programlarının oluşturulmasını paydaşlardan oluşan bir ekip üstlenmelidir. Bilişim uzmanı ve uzaktan eğitimde e-öğrenme malzemeleri geliştirme gibi hususlarda akademisyenlere destek sunacak öğretim teknolojileri uzmanları bulunmalıdır.
- b) Ders tasarımı bir bütün olarak değil modüler bir yapıda sunularak hem öğrenci aktif kılınmalı hem bir sonraki içerik için merak uyandırılmalıdır.
- c) Öğretenlerin uzaktan eğitim uygulamaları bağlamındaki deneyimlerini birbirleriyle paylaşabilecekleri çevrimiçi öğrenme toplulukları oluşturulmalıdır.
- d) Derslerin sunumunda; Postermiywall (görsel sunumu), Powtoon (video gösterimi), Phet (simülasyon kullanımı), Voki (animasyon sunumu), Cram (bilgi kartı gösterimi), Moovy (video, animasyon gösterimi), Mindmeister (zihin haritası kullanımı), Picktochart (infografi kullanımı), Surveymonkey (anket oluşturma), Mentimeter (soru/cevap etkileşimi oluşturma), Wordwall (Çevrimiçi sınav yaratma), Padlet (çevrimiçi pano yaratma), Tricider (tartışma), Liveworksheets (etkileşimli çalışma kağıtları sunma) gibi uygulamalardan yararlanılabilir.
- e) Ders tasarımlarında sunum bölümüne uzun süreler ayrılmamalı kısa bir sunuma ve sonrasında gerçekleştirilecek öğrenen katılımlı etkinliklere yer verilmelidir.
- f) Uzaktan eğitimde, öğretene, alan bilgisinin yanı sıra pedagoji (uzaktan eğitimin yüz yüze eğitimden farklı dinamikleri olduğunu bilme ders tasarımını ve sunumunda uzaktan eğitim ilkelerini gözetme) ve teknoloji (uzaktan eğitim teknolojilerini kullanabilme) yeterliklerine sahip olmalıdır.
- g) Öğrenme yönetim sistemleri hem asenkron hem senkron ders yapma olanağı sunmalıdır. Asenkron ders materyallerinin yanı sıra senkron ders kayıtlarının da erişebilirliği sağlanmalı, öğrenene istediği yer ve zamanda istediği tekrarda ders materyeline erişebilme olanağı sunulmalıdır.
- h) Ders içeriklerinin aktarımında; basılı materyaller ve sunumun yanı sıra ses dosyaları, görsel materyaller, videolar, animasyonlar, simülasyonlar ve artırılmış ve sanal gerçeklik uygulamalarından yararlanabilir. Özellikle uygulamalı derslerde animasyonlar, simülasyonlar ve artırılmış ve sanal gerçeklik uygulamaları işe koşulabilir.
- i) Uzaktan eğitim derslerin online ortama taşınması olarak algılanmamalıdır. Uzaktan eğitimde öğrenen merkezî bir anlayış söz konusu olmalıdır. Dolayısıyla, belirlenecek genel öğretim stratejisinin seçiminde, ders materyallerinin oluşturulmasında, senkron/asenkron ders süreçlerinin yapılandırılmasında, destek hizmetlerinin oluşturulmasında bu anlayış gözetilmelidir. Öğrenme toplulukları

4th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

oluşturma, proje/probleme dayalı öğrenme, ters yüz öğrenme gibi yaklaşımlardan faydalanılmalıdır.

- j) Öğrenenlere çevrimiçi kütüphane hizmetleri sunulmalıdır. Ayrıca ders içeriklerinin bir araya getirilerek erişime sunulduğu, telif haklarının kuruma ait olduğu nesne ambarları oluşturulmalıdır.

Etkileşim

- a) Ders materyali üretiminde etkileşim unsuru temel alınmalıdır. İçerikler durağan, öğreneni pasif kılan bir yapıda değil öğreneni harekete geçiren, düşünmeye sevk eden bir yapıda inşa edilmelidir. Bu doğrultuda içeriklerin oluşturulmasında kurumsal çözümlerin yanı sıra web 2.0 araçlarının kullanımında da yararlanılabilir
- b) Derslerde Forum ortamları kullanılmalıdır. Forum ortamları; öğrenen-öğrenen ve öğrenen-öğreten etkileşimlerine katkı sağlamaktadır. Ayrıca, öğretmenin öğrenenin sistem üzerinde aktif olma durumunu gözlemleyebilmesine olanak sağlamaktadır.
- c) Yönetmelik, akademik, sosyal ve teknik bağlamda destek hizmetleri tasarlanmalıdır.
- d) Sosyal destek hizmeti bağlamında öğrenenlere psikolojik danışmanlık hizmeti sunulmalıdır.

Teknoloji

- a) Uzaktan eğitim sisteminin teknoloji bileşenini oluşturan bilgi sistemleri, öğrenme yönetim sistemleri gibi yapıların birbirine entegre bir bütün olarak yönetilmesi gerekmektedir.
- b) Uzaktan eğitim altyapısının dışarıdan hizmet alma yoluyla oluşturulması durumunda sistem verilerinin kurum içinde saklanması tercih edilmelidir.
- c) Uzaktan eğitim sistemlerinin yapılandırılmasında kullanılabilirlik ilkesi gözetilmeli dolayısıyla karmaşıklık kaynaklı kullanıcıların yaşayabileceği bilişsel kaybolmanın önüne geçilmelidir. Sistemlerin kullanımına ilişkin kullanıcılar bilgilendirilmelidir.
- d) Altyapının sürdürülebilirliği için finansal kaynak oluşturulmalıdır.

Değerlendirme

- a) Uzaktan eğitimde sürekli değerlendirme anlayışı önem arz etmektedir. Bu bağlamda ödev, proje, portfolyo gibi süreç odaklı değerlendirmelerden yararlanılabilmektedir. Öğrenme yönetim sistemleri üzerinden gerçekleştirilebilen çevrimiçi sınavlar gibi sonuç odaklı değerlendirmeler de yapılabilmektedir. Bu bağlamdaki değerlendirmelerde sınav ortamı kontrolü için canlı gözetmenler ve öğrenenin sınav ortamı dışındaki ortamlara erişimini sınırlayan yazılımlardan yararlanılabilir. Değerlendirme yöntemlerinin planlamasında öğrenenlerin internete erişim olanakları da göz önünde bulundurulmalıdır.

4th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

- b) Üniversitelerde veya akredite edilmiş diğer kurumlarda çevrimiçi sınav merkezleri oluşturulabilir.
- c) Hem uzaktan eğitim hem örgün eğitimde yararlanılabilen birbirine entegre ve aynı zamanda öğrenme yönetim sistemine entegre bir ölçme değerlendirme modülü oluşturulmalıdır.
- d) Kurumlar ilgili süreçteki uygulamalara yönelik paydaşlardan veri toplayarak izleme ve geliştirme faaliyetleri yürütmelidir.
- e) İşe koşulan uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin paydaşların memnuniyetleri değerlendirilmeli, öğrenme çıktıları bağlamında uzaktan eğitim ve geleneksel eğitim kıyaslanmalıdır.

SONUÇ

AUÖ sisteminin; yönetim, öğrenme, etkileşim, teknoloji ve değerlendirme olmak üzere makro bileşenleri ve her bir bileşenle ilişkili olarak mikro bileşenleri olduğu göz önünde bulundurulduğunda böylesi bir sistem tasarımının ciddi bir insan kaynağı, planlama ve zaman gerektirdiği ifade edilebilir. Dolayısıyla pandemi gibi beklenmedik bir durum karşısında refleks olarak hayata geçirilen Acil Uzaktan Öğretim'i, AUÖ ile eş değer tutmak, AUÖ uygulamalarına karşı oluşabilecek ön yargılara da sebebiyet verebilir. Nitekim Covid-19 pandemisiyle birlikte ilk kez geleneksel eğitim metodunun dışında bir eğitim süreci deneyimleyen öğrenenler ve öğretmenlerin bulunması, bu sürecin uzaktan eğitim kavramıyla anılması ve süreçteki uygulamalara özgü sorunların oluşturduğu olumsuz deneyimler gibi değişkenler bir araya geldiğinde bu durumun kaçınılmaz olması söz konusudur. Dolayısıyla eğitim paydaşlarının; kriz ortamının getirmiş olduğu hazırlıksızlık, plansızlık, yönetsel sorunlar, dijital bölünme, öğrenen yeterliklerindeki eksiklikler (bağımsız öğrenen olabilme, öz düzenleme, bilimsel okuryazarlık, teknoloji kullanımı becerileri), pedagojik ve teknolojik bağlamda uzaktan öğreten yeterliklerindeki eksiklikler, alt yapısal sorunlar, ekonomik nedenler, eğitimde dijital dönüşüm hazır bulunuşluğunun yeterli düzeyde olmaması (e-öğrenme malzemeleri yetersizliği), eğitim sistemi içerisinde uzaktan öğrenme kültürüne yer verilmemesi gibi değişkenlerin bir araya gelerek Acil Uzaktan Öğretim ortamını oluşturduğu bilinciyle hareket etmesi gerekmektedir. Olumsuz uygulamaların uzaktan eğitime mal edilerek uzaktan eğitimin günah keçisi durumuna düşürülmesi eğitim vizyonuna yapılan bir darbe niteliğini taşıyacaktır. Sonuç olarak hem kuramsal/kavramsal düzeyde potansiyeli ve güçlü yönleriyle AUÖ'nin doğru anlaşılmasını ortaya koyan çalışmaların, hem de uygulama düzeyinde Acil Uzaktan Öğretim'den nitelikli AUÖ uygulamalarına geçilmesi yönünde atılacak adımların ilerici bir eğitim vizyonu oluşturulmasına katkı sunacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Bozkurt, A., Jung, I., Xiao, J., Vladimirschi, V., Schuwer, R., Egorov, G., ... & Paskevicius, M. (2020). A global outlook to the interruption of education due to COVID-19 pandemic: Navigating in a time of uncertainty and crisis. *Asian Journal of Distance Education*, 15(1), 1-126.
- Dayton, B. W. (2004). Managing crises in the twenty-first century. *International studies review*, 6(1), 165-194.
- Denic, N. & Zlatkovic, D. (2017). A study of the potentials of the distance learning system. *International Conference on Science and Education*, Antalya, Türkiye, 26-29 Kasım 2017, ss. 30-39. ISBN: 2587-1730.
- Eby, G. (2013). *Yazılım mühendisliği yaşam döngüsü yaklaşımı: Uzaktan eğitim ortamlarının tasarımı*. Ankara: Kültür Ajans
- Erdoş, R. F. (1975). The system of distance education in terms of sub-systems and characteristic functions. In LjosR, E. (ed.), *The system of distance education*, pp. 9 – 19. Malmö: Hermods
- Frantz, G. L., & King, J. W. (2000). The distance education learning systems model (DEL). *Educational Technology*, 40(3), 33-40.
- Holmberg, B. (1995). *Theory and practice of distance education*, (2nd Ed). New York: Routledge
- Hodges, C., Moore, S., Lockee, B., Trust, T. and Bond, A. (2020, 27 Mart). The difference between emergency remote teaching and online learning [Blog yazısı]. <https://er.educause.edu/articles/2020/3/the-difference-between-emergency-remote-teaching-and-online-learning> (Erişim tarihi: 05. 04. 2020).
- Karaman, S., Kurşun, E., Gündüz, M., Karabey, S., Uğurhan, C. Z. Y. ve Yavuz. M. (2021). Yükseköğretimde pandemi sonrasına yönelik açık ve uzaktan öğrenme politikaları çalıştay raporu. www.pandemiue.com/calistay (Erişim Tarihi 18. 12. 2021).
- MarylandOnline [MOL] (2020). QM Emergency Remote Instruction Checklist: higher education. <https://docs.google.com/document/d/e/2PACX1vRzSgvQZDAbu9iG3Cxnq3D2hlxiUZrzwVRj94MGPVDvY9exqxiSgOkuhKxkexPSxb12cb3QNqDTWSIc/pub> (Erişim tarihi: 25. 04. 2020)

4th International Congress of Social Science, Innovation & Educational Technologies

- Mcguire, L. (2007) Planning for a pandemic influenza outbreak: Roles for librarian liaisons in emergency delivery of educational programs, *Medical Reference Services Quarterly*, 26(4), 1-13.
- Moore, M. G. & Kearsley, G. (2011). *Distance education: A systems view of online learning*. USA: Wadsworth.
- Moore, M. G., & Kearsley, G. (2012). *Distance education: A systems view of online learning*. USA: Wadsworth.
- Saba, F. (2013). Building the future: A theoretical perspective. In M. G. Moore (Ed.). *The Handbook of distance education*, (3rd Ed.) (pp 49-65). New York, NY: Routledge.
- Shattuck, K. (2020, 21 Mayıs). 5 tips for moving from remote instruction to quality online learning [Blog yazısı]. <https://er.educause.edu/blogs/2020/5/5-tips-for-moving-from-remote-instruction-to-quality-online-learning> (Erişim tarihi: 16. 11. 2021).
- Simonson, M., Smaldino, S. and Zvacek, S. (2015). *Teaching and learning at a distance: Foundations of distance education*, (6th Ed.). North Carolina: IAP
- Yükseköğretim Kalite Kurulu [YÖKAK] (2020a). Pandemi döneminde uzaktan eğitim. [Yükseköğretim Kalite Kurulu \(yok.gov.tr\)](https://yok.gov.tr) (Erişim tarihi: 25. 03. 2022).
- Yükseköğretim Kalite Kurulu [YÖKAK] (2020b). Yükseköğretim kurumları 2020 yılı uzaktan/karma eğitim faaliyetleri kalite güvencesi durum raporu. [Yükseköğretim Kalite Kurulu \(yok.gov.tr\)](https://yok.gov.tr) (Erişim tarihi: 25. 03. 2022).
- Yükseköğretim Kalite Kurulu [YÖKAK] (2020c). Yükseköğretimde uzaktan eğitim ve kalite güvencesi sistemi. [Yükseköğretim Kalite Kurulu \(yok.gov.tr\)](https://yok.gov.tr) (Erişim tarihi: 25. 03. 2022).
- Yükseköğretim Kalite Kurulu [YÖKAK] (2020d). Günümüz ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir uzaktan eğitim sistemi için bazı anahtar özellikler. [Yükseköğretim Kalite Kurulu \(yok.gov.tr\)](https://yok.gov.tr) (Erişim tarihi: 25. 03. 2022).
- Yükseköğretim Kurulu [YÖK] (2020). Küresel salgında yeni normalleşme süreci. <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/2020/kuresel-salginda-yeni-normallesme-sureci-2020.pdf> (Erişim tarihi: 16. 12. 2021).
- Yükseköğretim Kurulu [YÖK] (2021). Küresel salgında eğitim ve öğretim süreçlerine yönelik uygulamalar rehberi. [kuresel-salginda-egitim-ve-ogretim-sureclerine-yonelik-uygulamalar-kilavuzu-2021.pdf \(yok.gov.tr\)](https://yok.gov.tr) (Erişim tarihi: 03. 12. 2021).